

Nederland zonder koningshuis

Door Corné Anceaux

Hoe zou Nederland er uitzien zonder koningshuis? Op bepaalde momenten in de geschiedenis heeft het een cruciale rol gespeeld. Zonder het koningshuis had Nederland er heel anders uit gezien.

De invloed van het koningshuis bleek al bij het ontstaan, al werd dat in die tijd door de bevolking niet erkend. De Nederlandse monarchie, met als eerste koning Willem I, werd geïnstalleerd na de Franse bezetting van Nederland door Napoleon. Volgens Willem I was Nederland op dat moment een verdeeld land. Willem I wilde een

voorbeeld gecensureerd met een dagbladzegel. Verder veranderde er veel op het gebied van scholing en taal, waarbij hij verklaarde dat iedereen voortaan in Algemeen Beschaafd Nederlands moest worden onderwezen. Ook moest de Nederlandse identiteit meer naar voren komen tijdens de schoollessen, door verhalen over Nederlandse

ciën had niet sterk gestaan in het oorlogsgeweld dat toen plaatsvond. Dat Nederland de Eerste Wereldoorlog neutraal kon blijven is denk ik mede te danken aan de eenheidsstaat. Natuurlijk had de republiek ook een gemeenschappelijk buitenlands beleid waarbij het succesvol kon overleven tijdens de Tachtigjarige Oorlog met Spanje, maar de tijd van de Tachtigjarige Oorlog kenmerkte zich door gevechten en veldslagen die onregelmatig plaatsvonden. In contrast daarmee stond de Eerste Wereldoorlog; een totale oorlog tussen machtsblokken van samenwerkende eenheidsstaten. Nederlandse soldaten hebben de grens toen constant in de gaten gehouden en het valt te betwijfelen of een republiek van samenwerkende provinciën hetzelfde had kunnen opbrengen.

Willem I had bij aanvang brede steun van het volk en daarom was er tegen de installatie van de monarchie weinig protest.

einde maken aan deze verdeeldheid door een sterke eenheidsstaat te creëren. Hiervoor had hij bij aanvang brede steun van het volk en daarom was er tegen de installatie van de monarchie weinig protest. Dat was ook het geval, omdat in die tijd vorsten nog niet zoveel daadwerkelijke macht hadden. Vandaar dat Nederlanders in het dagelijkse leven niet veel verschil merkten wanneer een verandering van gezag plaatsvond. De invloed die Willem I zou gaan uitoefenen op Nederland werd daarom misschien wel onderschat door zijn inwoners.

Willem I bleek namelijk veel meer te gaan bepalen dan men aanvankelijk dacht. De media werden bij-

helden zoals Michiel de Ruyter te vertellen. Als logisch gevolg van deze trend, werd ook de Maatschappij tot Nut van het Algemeen opgericht die zich als organisatie bezighield met het fatsoen van Nederlanders en daarbij de inrichting en aansturing van de maatschappij. Op allerlei vlakken werd zo eenheid gezocht en gecreëerd, die nooit had bestaan.

Willem I heeft op een geforceerde maar goedbedoelde manier Nederland tot eenheid proberen te brengen. Deze eenheid heeft later wellicht in ons voordeel gewerkt toen in Europa de hel losbarstte tijdens WO I en WO II. Een losse eenheid in een republiek van zeven provin-

Dat de monarchie invloed heeft op hoe een samenleving eruit ziet is duidelijk. Sommige beslissingen van Willem I hadden grote, negatieve gevolgen. Een voorbeeld hiervan is de Tiendaagse Veldtocht. Om heel lang het leger gemobiliseerd te houden toen België zich wilde afscheiden van Nederland, was geen verstandige keuze. De Tiendaagse Veldtocht van Nederland heeft uiteindelijk niets kunnen veranderen aan de afscheiding, maar heeft de

staat veel geld gekost. Dat terwijl ziekte en honger heerste en Nederland er economisch slecht voor stond.

Ook heeft het door hem gecreëerde taboe ten opzichte van politieke partijen en vrijheid van meningsuiting juist geleid tot maatschappelijk protest en onvrede in de samenleving. Toen de Nederlandse zuilen ontstonden, gingen burgers zich meer betrokken voelen bij Nederland. Willem I dacht blijkbaar dat een sterke eenheid kon worden gecreëerd door één sterke nationale identiteit te creëren, maar later bleek dat eenheid kon worden bereikt door iedere groep in de samenleving een eigen plek te geven.

Deze plek kreeg elke groep voornamelijk door middel van volksvertegenwoordiging. Daarmee was het recht verkregen om mee te beslissen over het land, wat ten tijde van Willem I ondenkbaar was.

Ondanks de ontwikkeling van zuilen heeft, mede dankzij het koningshuis, de bewaring en bevordering van de Nederlandse eenheid plaatsgevonden. Toen de zuilen in Nederland ontstonden en bleek dat een eigen mening van de burger niet kon worden onderdrukt, werd deze eenheid op de proef gesteld. Een aantal momenten in de geschiedenis maakt het aannemelijk dat de Nederlandse eenheid door

de functie van het koningshuis bewaard bleef, omdat dit een sterke uitvalsbasis was waar alle verschillen van mening konden worden vergeten. Eenieder die tegen het koningshuis was, was daarmee tegen één Nederland. Aangezien niemand een landverrader wilde zijn, is het koningshuis een overkoepelend fenomeen geworden.

Deze rol van het koningshuis als nationaal fenomeen is goed terug te zien in vergissing van Troelstra. Troelstra, in 1918 de voorman van de grootste socialistische partij in Nederland, de SDAP, sprak op 11 november op een bijeenkomst in Rotterdam de woorden: “*De arbeidersklasse in Nederland grijpt thans de politieke macht*”. Hij zette niet direct aan tot geweld of wanorde maar ging er simpelweg van uit dat de macht in handen was gekomen van de socialisten. In Duitsland was namelijk net de Keizer gevlucht vanwege een revolutie waarbij arbeiders het roer overnamen. De these van Marx, een onvermijdelijke internationale arbeidersrevolutie, was in het licht van het misverstand van Troelstra niet onverwacht. Helaas voor Troelstra bleek zijn veronderstelling onjuist. De volgende dag kwam als reactie op de bijeenkomst van socialisten een pro-koningshuis demonstratie op gang, op het malieveld in Den Haag. Het initiatief was afkomstig van koningin Wilhelmina en werd door het volk luid beantwoord. Zo nam het volk letterlijk en figuurlijk afstand van een revolutie. Opnieuw een moment waar het koningshuis een cruciale rol speelde.

Na deze gebeurtenis bleef, volgens de politieke elite, het socialisme, een gevaar voor Nederland. De SDAP

Koning Willem I

kwam daarom tot 1939 in een politiek isolement terecht en hun werd verweten geen vaderlandsliefde te hebben. Pas toen de SDAP een gematigdere koers insloeg en afstand nam van het standpunt dat het koningshuis moest worden afgeschaft, werden zij weer serieus genomen.

De jaren na 1918 tot aan de Tweede Wereldoorlog kenmerkten zich in Europa als de ontwikkeling van machtige nieuwe politieke stromingen zoals het fascisme en communisme. Nederland leek niet vatbaar voor één van deze stromingen, wat bleek uit het feit dat de NSB als eerste fascistische partij in Nederland nooit veel aanhang kreeg. De belangrijkste reden daarvoor is dat Nederland een verzuilde samenleving was. Extreme ideeën waren vooral welkom bij mensen die zich niet gehoord voelden. In Nederland betrof dat dus geen grote groep. Daarnaast reagerden

Klas van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen

ciën geen geweld gebruikt. De wereld was sinds de Industriële en de Franse revolutie echter sterk ver-

kunnen blijven in zeer onrustige tijden. De conclusie luidt daarom dat het koningshuis hier wel een belangrijke bijdrage aan moet hebben geleverd. Zonder koningshuis had Nederland er ongetwijfeld anders uitgezien. ■

Eenieder die tegen het koningshuis was, was daarmee tegen één Nederland.

de bestaande zuilen fel op het ontstaan van de NSB en zorgden ze ervoor dat fascistische en racistische ideeën geïsoleerd raakten binnen het politieke spectrum.

Nederland bleek niet vatbaar voor de roep om vestiging van een socialistische staat. Ook het fascisme kreeg in Nederland niet veel aanhang. Daar waar in veel landen chaos en sociale onrust ontstond, bleef het in Nederland relatief rustig. Een verklaring daarvoor is het Nederlandse koningshuis. Al tijdens de republiek van zeven provinciën werden compromissen gesloten en werd tussen de provin-

anderd. Het is daarom aannemelijk dat tijdens onrustige perioden Nederland vatbaarder zou zijn geweest voor nieuwe revolutionaire stromingen als het geen koningshuis had gehad. Zoals beschreven, is er bij de installatie van de monarchie eenheid gezocht en gecreëerd, die daarvoor niet had bestaan. Hoe zou Nederland hebben gereageerd zonder koningshuis na de woorden van Troelstra? Dan was de natie waarschijnlijk uiteengevallen in protestanten, katholieken, republikeinse liberalen, socialisten en communistische groepen. Zoveel verscheidenheid aan religie en politieke opvatting heeft toch bijeen

Bronnen:

McKay, J.P. Hill, B.D. Buckler, J. Crowston, C.H. Wiesner-Hanks, M.E. (2008), 'A History of Western Society', New York: Houghton Mifflin Company

Koole, R.A. (1996), 'Politieke partijen in Nederland: ontstaan en ontwikkeling van partijen en partijstelsel', Utrecht: Het Spectrum

De Rooy, P. (2005), 'Republiek van Rivaliteiten; Nederland sinds 1813', Amsterdam: Mets en Schilt, 2e herziene druk.

De Jonge, A.A. (2008) 'Albarda, Johan Willem (1877-1957)', <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn1/albarda>, bezocht op: 15-02-2009.